

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

Мария Дејанова, ФУНКЦИОНАЛЕН РАЗВОЈ НА ИНФИНИТИВА В СЪРБОХЪРВАТСКИ ЕЗИК /В СРАВНЕНИЕ С БЪЛГАРСКИ/, Българска академия на науките, София, 1982.

Књига Марије Дејанове *Функционален развој на инфинитива в србохърватски език /в сравнение с български/* представља опсежну монографију о овом сх. и бугарском глаголском облику. Ауторица је себи поставила за циљ да разријешу стари славистички спор о развоју инфинитива у појединим славенским језицима. С тим у вези, поставила су се три задатка: а) да се опише функција инфинитива у сх. језику у периоду од XII—XIII до XV вијека, тј. у вријеме прије достатног биљежења распрострањања балканизама, б) да се проведе формална и семантичка анализа развоја инфинитива у каснијем развоју сх. језика у складу са схватањима да од XV вијека настаје друга фаза у његовом развоју (изазвана огромним миграцијама становништва) и ц) да се упореде и конфронтирају резултати изучавања српскохрватскога и бугарског инфинитива.

Постављени задаци определијелили су Дејанову да изабере одговарајући метод рада: синхронно-дескриптивни и историјско-дескриптивни у оквирима сх. језика. Користила се и упоредно-контрастивним славистичким методом, али много мање, само као помоћним методом у освјетљавању генезе сх. инфинитива. На тај је начин Дејанова избјегла замкама које могу проистећи услед недовољне истражности функционалног развоја инфинитива у појединим старијим или савременим славенским језицима, а истовремено се омеђила одређеним корпусом и оним што он пружа за општеславистичка компарирања. А корпус за њено истраживање чини 312 јединица за српскохрватски језик и 29 за бугарски. Сљедеће су за сх. језик:

а) писани споменици различитих жанрова штокавске, кајкавске и чакавске дијалекатске основе;

б) публиковани дијалекатски материјал (изузев стихованото);

ц) савремени прозни текстови источне и западне варијанте књижевног језика — обрасци умјетничког, публицистичког и научног стила.

При одбиру споменика старијих периода Дејанова се трудила да у корпус уврсти оне споменике и оне ауторе који су одиграли велику улогу у стварању литерарне традиције (јуридистички и други материјали из Дубровника, из централне и југозападне штокавске зоне, средњовјековна забавна литература, дјела Б. Калшића, М. Дивковића и Вука Караџића). Може се рећи да је корпус из овога периода у развоју сх. језика доста импозантан. Та се оцјена дјелимично односи и на корпус означен са б: уврштени су готово сви публиковани дијалектолошки текстови до средине седамдесетих година овога вијека (боље рећи: сви доступнији текстови, посебно једном страном истраживачу). За корпус који се односи на савремене текстове то се, на жалост, не може казати. Дејанова је истина прегледала сасвим репрезентативни корпус, али је у њему битно уочљива недостатност дјела са подручја Босне и Херцеговине и Црне Горе, не само белетристичког него и публицистичког и научног стила. А ова чињеница није без значаја при доношењу закључка о односу инфинитивне форме и конструкције *да + предмет* у савременом књижевном језику и у појединим социокултурним регијама.

Иако би сх. инфинитив било занимљиво проматрати и са тог становишта, јер је неприхватљива теза о строгој поларизацији на двије норме у стандардном језику, — Дејанова се није у то упуштала. Она се најиме строга држала метода који је одабрала и онога што пружа описани корпус. Ево структуре њенога дјела.

Поред *Уводни белешки* (стр. 17—19), књигу чине седам поглавља. Прво (стр. 19—119) носи назив *Приглаолен инфинитив* (Инфинитив в позиција на обстојателствено појаснение; Инфинитив в позиција на допълнение), друго (119—133) *Присубстантивен инфинитив* (Инфинитив в позиција на обстојателство за оглед; Инфинитив в позиција на атрибутивно определение; Инфинитив в позиција на приложение), треће поглавље (133—152) назива се *Приадиективен инфинитив* (Инфинитив в позиција на обстојателство за оглед; Инфинитив в позиција на допълнение на компонент на сказуемо), четврто (152—162) *Приадвербиален инфинитив* (Инфинитив в позиција на обстојателство; Инфинитив като компонент на усложнено сказуемо), пето (162—169) поглавље именовано је једноставно *Двојно зависим инфинитив*, шесто (169—246) пак *Инфинитив в синтагми с реципрочна зависимост* (Инфинитив като копулативен на съставно изреченски членове; Инфинитив в позиција на просто сказуемо; Инфинитив в позиција на подлог), и седмо поглавље (стр. 246—261) *Инфинитив в състава на аналитични глаголни форми* (Инфинитив в аналитичнија императив; Инфинитив във формите на бъдеще време; Инфинитив в »балканскија кондиционал«). Иза овога слиједи опширно закључно разматрање (*Общи изводи*, 261—287), те скраћенице и извори (*Уставни съкращенија на източниците*, 287—293).

Закључке које Дејанова изводи — у свим поглављима књиге — бацају новог свјетла на расвјетљавање сх. инфинитива и његове генезе. Држећи се строго својега материјала, она коригира многа ранија схватања о односу инфинитива и конструкције *да + презент* тако да ће њена књига сигурно изазвати нове дискусије. Ово се односи, прије свега, на поглавље које приказује стање у књижевном језику XX стољећа, које је за нас и најинтересантније. Тако Дејанова констатира да инфинитив има значајна ограничења у употреби, да се у односу на конструкцију *да + презент* губи у многим позицијама, чак и у западној варијанти стандардног језика. Агресивност конструкције *да + презент* из источне варијанте преноси се и на текстове у западној варијанти. Једино се инфинитив чврсто држи у аналитичким формама и у футуру (али и ту у источној варијанти конструкција *да + презент* може бити употребљива и до 75⁰/о).

Главни закључак Дејанова изводи на следећи начин: У односу на мишљење многих југословенских лингвиста, инфинитив данас има знатно ограничену употребу, што је резултат експанзије његове синонимичне конструкције *да + презент*. Ово Дејанова поткрепљује статистичким показатељима из научног, публицистичког и белетристичког стила. Тако се на 2 500 позиција у научном стилу инфинитив јавља у 1474 случаја (75⁰/о), у публицистичком са 1002 (46⁰/о), а у белетристичком на 3006 позиција инфинитив заузима 1055 (око 41⁰/о).

Ови су показатељи, свакако, убједљиви. Но, ту се поново враћамо корпусу: они зависе од избора језичког материјала (па према томе, имају релативну вриједност). Неоспорно је то да је основна слабост корпуса М. Дејанове та што су заступљени писци из источне варијанте у много већем обиму него писци из западне варијанте стандардног језика и из централног језичког подручја. Осим тога, у корпусу је мало дјела из најновијег периода у развоју стандардног сх. језика уопште, не само са темама о којим смо раније говорили. То, наравно, доста говори само за себе.

И поред свега тога, можемо на крају овога осврта констатовати то да је књига Марије Дејанове о сх. инфинитиву значајно компаративно славистичко дјело. Књига је рађена студиозно, акрибично, инспиративно. Она расвјетљава функционални развој сх. инфинитива и у дијахронији и у синхронији, износи занимљиве паралеле према бугарскоме инфинитиву и пружа основу за нова истраживања и опште-славистичка компарирања.

Милош Окука